

Izhaja
10. in 25. dne
vsakega meseca.

Stoji za
celo leto 3 gld. —
pol leta 1 „ 80
četrť „ — „ 80
(Posamezne štev.
15 kr.

Oznaniła
ikrat natiskena
od vrste 15 kr

Naročnina,
oznanila iz reklamaže
pošiljajo se
upravnistvu
v Maribor.

Odpriťe rekla-
macije so
poštine proste.

POPOTNIK.

Glasilo

„Zaveze slovenskih učiteljskih društev“.

Izdajatelj in urednik:

M. J. Nerat, nadučitelj.

Spisi in dopisi
pošiljajo se
urednistvu
v Maribor,
Reiserstrasse 8.

Pismom,
na katera se želi
odgovor,
naj se pridene
primerna poštna
znamka.

Na anonimne do-
pise se ne oziramo.

Nefrakovana pisma,
se ne sprejemajo.

Rokopisi
in na
stebe poslane knjige
se ne vračajo.

Psihologični listi.

Piše ravnatelj H. Schreiner.

(Dalje.)

Vzrok ožine zavesti. Prepričali se smo torej, da v jednom hipu more biti v zavesti na vsak način le malo število predstav. Da duša ne more vzprejeti novih dojmov v svojo zavest, ne da bi izpustila iz zavesti istih predstav, ki so poprej bile v nji. Ako otrok prvič pride v menažerijo ali zverinjak, obrača svojo pozornost od živali do živali, od medveda do opice, potem k levu itd. Slično godi se odraslemu človeku na potovanji, v muzejih, v zbirkah slik itd.

Vprašati se moramo, kje da je vzrok tej prikazni, ki smo jo imenovali „ožino zavesti?“ Hoteli so razjasniti to prikazen s tem, da je duša jednotno, jednostavno bitje, rekše, da bi ne moglo biti v jednotnem, jednostavnem bitji ob jednom po več različnih stanj, ne da bi si bila na poti in se ne izpodrivala. Resnično je, kakor smo se gori iz izkušnje naučili, da v jednostavni duši ne more biti ob jednom po več različnih stanj, ne da bi je duša spravila v nekako zvezo in medsebojno razmerje. Da bi se pa predstave v duši izpodrivala, tega ne moremo izvajati iz jednostavnosti duše. To izvajanje opira se namreč na krivo mnenje, da so predstave telesni predmeti in da je zavest omejen prostor, v katerem se predstave stiskajo in tlačijo in iz katerega se naposled, kedar jih je preveč, druga drugo izpodrivajo. Misli, da je duša telesna in sploh, da ima telesna in in prostorna svojstva, se moramo do dobra osvoboditi; po tem ne bomo našli v jedinstvenosti duše nobednega zadostnega vzroka prikazni, o kateri se tukaj govori. Nobedna nesmisel ni, ako si mislimo višja, breztelesna bitja, ki se gledé na jedinstvenost svojega bitja nič ne razlikujejo od človeške duše in ki bi mogla ob jednom pregledati v svoji zavesti veliko množino predstav. Saj pripisujemo božjemu duhu, ki si ga ne mislimo nič manj kot jednostavno bitje, sposobnost, da obsega v svoji božji zavesti vse, kar je, vso vesoljnost. Ako torej človeška duša ni sposobna, da bi ob jednom imela večjo množino notranjih stanj v svoji zavesti, mora biti temu vzrok nekaj drugega, nego njena jedinstvenost. In ta vzrok je njena nepopolnost in njena omejenost.

Menjava in druženje predstav.

„Wie solche tief geprägte Bilder doch
Zu Zeiten in uns schlafen können, bis
Ein Wort, ein Laut sie wieder weckt“.

Lessing.

Duševno življenje je vedno menjavanje predstav, misli se porajajo in zginevajo. Vprašanje je, kako pridejo nove predstave v zavest?

Na to vprašanje naj nam odgovori izkušnja. Kaj nas pa ta-le uči? Kdor po daljši odsotnosti pride v domovino, spomni se, ko jo vidi, na sto in sto reči, na katere ne bi mislil, ko bi jih zopet ne videl. Pri prizoru teh predmetov nastane v njegovi duši najprej zaznava. Ta zaznava pa je drugačna, kakor če bi videl predmete prvič. On jih spozna, on se spomni, da jih je že poprej videl. To je le mogoče, ako se obnovijo predstave, koje je nekđaj imel o teh predmetih in ako spozna, da so poprejšnje predstave in nove zaznave isto. Vidimo torej da neposredna zaznava obnavlja predstave, koje smo poprej imeli o istem predmetu. Na ta način spoznamo svoje stariše, brate in sestre, prijatelje, predmete in sploh zaznave, katere smo že večkrat ali vsaj jedenkrat zaznali, t. j. prepričamo se, da je nova predstava (zaznava) in obnovljena predstava ista. Takšno obnavljanje predstav imenujemo neposredno. Toda vsakdo ve, da nam pridejo tudi marsikaterе predstave v zavest, ne da bi baš takrat mogli zaznavati dotičnih predmetov. Pesnik (Stritar, „Popotne pesmi“ 5) stoji nad Bologne poleg morja, kjer

„Atlantskega se morja tam širina,
Tu Pikardije spenja se ravnina;“

a misli na domovino

„Srce, okó pa meni ne miruje,
Obrača v stran se, kjer Triglav kraljuje,
Krog njega nižjih, znanih gor družina.“

Predstava domovine tukaj ni nastala neposredno iz naziranja, ker nikdo ne bode mislil, da je tam mogel videti Triglav.

Takemu obnavljanju predstav, ki ne nastane vsled neposrednega naziranja, pravimo posredno obnavljanje. S tem smo že namignili, da tudi v tem slučaju predstave ne prihajajo samovoljno, brez vsakega vzroka. Vzroke, iz katerih se posredno obnavljajo predstave, iskati hočemo sedaj.

a) Mehanično druženje predstav.

V Schillerjevi znani baladi „Ibikovi žerjavi“, se pripoveduje, da jeden morilcev čislaneга pesnika Ibika v gledališči zakliče, ko se nad gledališčem prikaže jata žerjavov:

„Ibikove, o Timotej!
Žerjave tam, poglej, poglej!“

Zakaj je imenuje Ibikove žerjave? Kako mu pride na misel pri pogledu žerjavov Ibik, ki sta ga s tovarišem umorila? Predstava žerjavov gotovo nima nič skupnega s predstavo ubitega pesnika. Vsebinsi teh predstav sta popolnoma različni. V vsebinsi teh predstav ne moremo najti nobednega povoda, zakaj je obnovila predstava (zaznava) žerjavov, predstavo Ibikovo. A v naši pesmi izvemo, da, ko se je Ibik v prah zgrudil pod udarci svojih morilcev,

„Žerjavi zašume na nebi“.

Predstava ubitega Ibika in ona žerjavov, letečih v zraku bili ste torej v istem času ali vsaj hitro zaporedoma v zavesti morilcev. Obe predstavi stopile ste v dušo morilcev kot jedna celota, sicer ne kot celota po bistvu ali naravi, a itak kot časovna celota. Ko bi ne bili žerjavi baš v istem trenutku, ko se je zvršil umor, prikazali se morilecema, gotovo ne bi bil vzbudil njih pogled v jednom morileci tako živo predstave umorjenca, da bi bil nehoté vzkliknil njegovo ime — in se tako izdal.

Takšnih primerov lahko naštejemo brez konca. Samotar opazuje v Stritarjevi pesmi z istim naslovom na otoku, na kateri človeška noga nikdar pred njim ni stopila, penico v gnjezdu, ki veselo poje sladke pesmice in kliče:

„Prijazen mi pogled, oј sladki glasi!
Spomin se zbuja mi iz mladih let,
Ki dolgo spal je v srca globočini!“

Tukaj vzbudi prizor valeče penice spomin na mlada leta, gotovo ker je dotičnik v mladih letih kot otrok opazoval penice in druge ptice. Pa saj nam ni treba pri pesnikih iskati takšnih primerov. Vsakdo jih je obilo doživel sam.

Ako mislimo na šolo, katero smo obiskovali v otročjih letih, spomnimo se tudi učitelja in znabiti tudi šibe, s katero je pred nami stal. Če pridemo v kraj kjer smo kaj znamenitega doživeli, pride nam tudi dotični dogodek v spomin. Predstava rojstnega kraja lahko zbudi predstave dogodkov iz mladih let. Predstava semnja lahko zbudi predstavo prodajalnic, blaga, igrač itd.

Kaj izvemo iz teh in neštevilnih sličnih slučajev? Nič drugega, nego, da se predstave, katere je duša v istem času, ob enem vsprejela, obnavljalo jedna drugo, rekše, pride-li nam jedna izmed teh predstav v spomin, obnovijo se lahko tudi une.

Iz tega sklepamo, da se istodobne predstave nekako družijo, spajajo ali jediniijo in sicer tem močnejše, čim večkrat pridejo dotične predstave ob enem v zavest. Različni predmeti, katere smo samo jedenkrat v tujem kraju ob enem opazovali, ne ostanejo tako močno v spominu, nego domača cerkev z okolico, kojo smo mnogokrat videli. Tega druženja ali spajanja (asociacije) pa si ne smemo tako misliti, kakor da bi imele dotične predstave v sebi kako privlačno moč, vsled katere bi se morale družiti, kakor n. pr. magnet privlači železo ali kakor se privlačajo telesa vsled težnosti.

Tem več druženje predstav je delavnost duše. Kot jednotno bitje se duša poganja vedno za jedinstvo. Človeška duša ima po svoji naravi v sebi nagon, družiti obilnost pojedinih predstav v skupne predstave. Duša vsprejema istodobne vtise kot celoto. Tako se nam razjasni, da vsaka pojedina predstava te celote lahko obnavlja vse druge predstave iste celote. Ko bi se družile predstave same po sebi, morale bi se vselej obnoviti vse predstave, katere smo ob enem vsprejeli, kadarkoli bi prišla jedna izmed teh predstav v zavest. Ko bi se spomnili prijatelja, moralo bi nam priti na misel vse, kar smo na njem opazovali. V resnici pa ni tako. Ampak, ako sami sebe opazujemo, prepričamo se, da vzbujajo duševno delavnost druženja samo takšne istodobne predstave, za katere se zanimamo. Samo iste istodobne predstave, katere nas zanimajo, družijo duša v jedno celoto. Zato dobivajo samo takšne predstave moč, da druga obnavlja drugo. Kako se vrši to druženje, si ne moremo nazorno predstavljati. Ker so predstave in duša popolnoma breztelesne, ne moremo tega druženja primerjati nobeden telesni prikazni. O druženji predstav in o njih obnovitvi vemo le, da ste, kako se vršé — tega ne moremo razumeti.

Nekoliko primerov nas bode prepričalo, da se ne družijo samo predstave takih predmetov, ki so združeni prostorno, ampak tudi časovno združene predstave, rekše, tudi takšne predstave, ki so nam prišle jedenkrat ali večkrat v kakem določenem redu ali v kaki določeni vrsti v zavest.

Ako kdo misli na A, temu lahko pride na misel B, za B-jem C, za C-jem D. itd. vsa abeceda; vzrok ne more biti nobeden drugi, nego ta, da so predstave istih glasnikov v isti vrsti bile že mnogokrat v zavesti. Ko bi razvrstili glasnike v kako drugo vrsto in ko bi si dotično vrsto večkrat predstavljali, družile bi se predstave tudi v tej vrsti. Nadaljni primeri takšnih po vrsti združenih predstav so: imena dni in mesecev; kdor misli na nedeljo, temu rad pride na misel ponedeljek, za njim vtorek itd. Istotako nas prosinec lahko spomni na svečan, tatle na sušec in tako po vrsti dalje. Za prvo prošnjo očenaša se spomnimo druge, ta-le pokliče v spomin tretjo in tako naprej. Tudi vrsto številnih imen, jedna, dve, tri itd. pomnimo si na ta način, da se vsako združi z naslednjim.

Druženje predstav po vrsti vrši se vedno tako, da obnavlja prednji član vrste neposredno za njim sledečega, a ne na opak ali kak poznejši člen. O tem se vsakdo prepriča, ako poskusi povedati abecedo ali „vero“ tako, da bi od zadaj začel, torej tako: ž, z, v, u itd. Še očenaša ne boš lahko zmolil, ako začneš z zadnjo prošnjo itd.

Da se druži vsaka predstava v vrsti samo z naslednjo a ne s poznejšimi, o tem nas prepriča izkušnja, da ne moremo vrste nadaljevati, ako izpade jeden člen. Ako se je kdo naučil kake pesmi in potem jeden stih pozabil, lahko pove pesmico do dotičnega stiha, a dalje naprej ne more. Ako pa mu poveš ta stih, ali morda samo jedno besedo, kojo je pozabil, teče mu govor do konca brez spotike.

Iz našega premišljevanja sledi ta-le zakon:

Duša druži predstave, koje shvata ob jednom (istodobno) ali neposredno zaporedoma, katere torej sprejema kot prostorno ali časovno celoto, ne gledé na njih vsebino. (Združevanje ali asocijacija predstav.) Ako se potem z nova zave jedne teh predstav, obnavlja tudi drugo oziroma druge in sicer v istem redu, v katerem jih je sprva vsprejela.

Gledé na to, da za takšno druženje predstav ni merodajno, da bi bile predstave po svoji vsebini v kaki notranji ali logični zvezi, ampak ker je vzrok družitvi z ozirom na predstave v povsem malovažni slučajnosti, da jih je duša vsprejela istodobno ali neposredno zaporedoma — imenuje se ta način druženja po pravici mehanično — nasproti logičnemu druženju predstav, o katerem bomo govorili nekoliko pozneje.

Mehanično druženje predstav je z ozirom na učenje velike važnosti. Nanj se opira mehanično pomnjenje. Da se po nemški imenuje miza „Tisch“, da se je Amerika odkrila l. 1492, da se imenuje ta predmet „apnenec“ itd. vse to si zapomnim, ali se naučim takó, da imam dotične predstave večkrat ob jednom v zavesti, in da je duša združila. Čim večkrat so bile te predstave zajedno v zavesti, tem močnejše jih duša združila, tem lažje bode jedna obnavljala drugo. Potem mehaničnega druženja predstav nastajajo sestavljene predstave predmetov z mnogoternimi lastnostmi. Predstava rudeče rože z njenimi različnimi lastnostmi (grm, bodice, pernato listje, zelena čaša, mnogo rudečih venčnih listov itd.) nastane na ta način, da dotična svojstva mnogokrat zaznavamo in si predstavljamo, tako da se združijo v jedno vkupno predstavo.

Posebne važnosti je druženje po vrstah. Zatorej še se bomo pri njih nekoliko mudili. Ako poješ, pretečeta zavednost vspešno dve vrsti predstav, vrsta besedi in vrsta tonov. Pri tem se družio zaporedoma pojedini členi iste vrste med seboj po zakonu vrstnega druženja, ob jednom pa tudi istodobne predstave vspešnih vrst med seboj po zakonu sodobnosti. Tako postane druženje močnejše in obnova predstav lažja, ker se ne obnavljajo samo zaporedoma vrsteči se členi iste vrste, ampak tudi sodobni členi vspešnih vrst. Pravijo, da stari pevci narodnih pesmi ne znajo narekovati svojih pesmi, ampak da znajo besede povedati le, ako pojejo. Druženje besed torej ni dovolj močno, da bi se zaporedoma obnavljale, mora priti na pomoč napev. S pomočjo združenih predstav vspešnih vrst napeva in besed pa si srbski guslar zapomni na tisuče stihov narodnih pesmi. Tako si učenec bolje zapomni svojo nalogo, ako se je učil glasno, ker se družio vrsta predstav z vrstama vidnih (pisanih) in slišljivih besed (govora.) Tako se družite v gledalci gledališke igre vrsti predstav, koje je vsprejel po vidu in po sluhu. Ako poješ in spremljaš svoje petje na klavirju, družio se predstave not, tonov klavirja, tipnih in mišičnih občutkov, lastnega glasu, besed itd. Na takšen način nastajajo mnogovrstno zapletene vrste.

Nadaljne komplikacije vrst nastanejo, ako s pojedinimi členi jedne vrste začenjajo drugotne vrste. Kadar n. pr. razširjamo učencem številni prostor do 100, uvajamo jih,

kakor je znano naprej v vrsto desetice: 10, 20, 30 Potem še le uvrstimo v to vrsto nove, začenši s vsakim članom prve vrste in pa do naslednjega člena. Tako se uvrstijo med člene glavne vrste drugotne vrste 10, 11 . . . 20; 21 . . . 30 itd.

Ker nas izkušnja uči, da si kratke vrste lažje zapomnimo, nego dolge, si na ta način tako rekoč skrajšavamo dolgo vrsto, spremenijo jo v vrsto vrst. Na isti način razdelimo si dolgo pesem ali berilo v kitice ali odstavke, govornik si zapomni najprej glavne točke svojega govora in če hočeš pregledati vsebino katerekoli znanosti, moraš si razdeliti dolgo vrsto mislij najprej v vrsto glavnih mislij (glavna poglavja), v katero potem uvrstiš drugo, v to zopet tretjo itd. vrsto. Dolgo vrsto zgodovinskih dogodkov si boš zapomnil, ako jo najprej razdeliš v glavno vrsto: stari, srednji, novi vek. V to vrsto uvrstiš drugotne vrste: Zgodovina različnih narodov v vsakem veku, ki je moraš pa zopet razdeliti v vrste n. pr. zgodovino Rimljanov itd. Predzgodovinska doba, doba kraljev itd.

Predstavne vrste še se lahko zapletejo na marsikateri drugi način. Omeniti hočemo le še jedne. Ako pravi učenec kako pesem, zgodi se mu lahko, da pri kateri besedi preskoči v drugo pesem in potem to-le nadaljuje. To se mu lahko pripeti, ako imata obe pesmi več besedi v isti zvezi enakih. Tako lahko pridemo iz jednega napeva v drugi na mestu, kjer sta si oba nekoliko podobna. Iz tega vidimo, da se iste predstave lahko nahajajo v različnih predstavni vrstah. Predstavne vrste se tako rekoč križajo; tako iz jedne predstavne vrste pridemo v drugo. Sploh ne ostajajo mnogovrstne predstave vrste osamljene, ampak daša družijo različne vrste marsikako. Na ta način nastajajo sčasoma široko razhajajoče predstavne pletenine (tkanine). Tako se nam zgodi, da naše misli, ako se ne silimo ostati pri enem predmetu, švigajo na vse strani, da nam pridejo zaporedoma na misel, najrazličnejše in najbolj oddaljene predstave. Jedna predstava, jedna misel lahko vzbudi marsikatero drugo, s katero je bila kedaj združena v naši zavesti.

„Es ist mit der Gedanken Fabrik,
Wie mit einem Webermeisterstück:
Wo ein Tritt tausend Fäden regt,
Die Schiffelein herüber, hinüber schießen,
Die Fäden ungesehen fließen,
Ein Schlag tausend Verbindungen schlägt.“

V časih se nam zdi, kakor da bi se obnovile predstave kar same od sebe. V takem slučaju se trudimo zastoj najti vzrok, zaradi katerega nam je prišla baš ta predstava ali ta misel v zavest. Če še tako na tanko premišljujemo, ne najdemo nobedne predstave, s katero bi bila mehanično združena, še manj pa nam je mogoče najti kako logično zvezo s poprejšnjimi predstavami. Takšne predstave nastanejo, kakor da bi zares prišle iz lastne moči, brez vsakega povoda v zavest. In res, mnogi dušeslovci učé, da morejo predstave tudi dohajati v zavest same po sebi, brez vzroka, brez povoda. Toda utemeljiti se nikakor ne da to mnenje. Ampak omenjena obnova se da celo naravno razjasniti. Ne smemo namreč pozabiti, da se mehanično ne družijo le predstave s predstavami, temveč tudi predstave s čustvi, predstave z željenji, čustva z željenji in obratno, tudi telesna stanja in gibanja s predstavami, čustvi in željenji. Tako se razjasni, da se obnavljajo z nekimi predstavami sama po sebi neka čustva, željenja in telesna gibanja in da se z nekimi čustvi, razpoložaji, telesnimi gibanji in stanji ponavljajo neke predstave itd. Osobito v daljnem obsegu določujejo različna čustvena stanja duše in njih druženje s predstavami, kako tečejo mehanično združene predstave“ (Ostermann). Vzrok, da nastanejo gori omenjene predstave, katerim ni najti povoda, je torej v nekakem, znabiti povsem nedoločenem duševnem stanji, v katerim so bile že poprej nekaj združene in kojega zbujenje na novo je poklicalo v spomin tudi nje.

Logično druženje predstav. Ako zagledamo sliko osebe, kraja ali sploh kaknega predmeta, ki ga poznamo, obnovi se nam takoj predstava dotičnega predmeta in sicer tem gotoveje, čim bolj sta si podobna slika in predmet. Kdor prvič zagleda kako žival, ki mu do tlej ni bila znana, n. pr. volka, temu je dan povod, da obnovi poprej vzprejete, podobne predstave, n. pr. predstavo psa; spoznal bode, da sta si volk in pes podobna. Naletimo-li iznenada — n. pr. v gozdu — na kup pepela, pridejo nam znabiti te-le misli: Kdo je neki tukaj kuril? Čemu je neki zakuril? Koliko škode bi bil lahko povzročil, ko bi se bil ogenj razširil itd. Ogledajočim velikansko stavbo vsilijo se nam lahko ta-le premišljevanja: Koliko truda je bilo treba, da se je ta stavba izvršila! Kakih pripomočkov so se neki posluževali pri tem? Kdo je bil neki stavbar? Čemu je neki ta stavba? itd. Čitamo-li ali slišimo prvič zgodovino kaknega velikega zgodovinskega dogodka, n. pr. križarskih vojsk, poprašujemo nehoté po naslednjih, katere je imel ta dogodek; potem sklepamo, da so gotovo morale križarske vojske pospeševati promet, da so pospeševale izobraženost zapadnih narodov itd.

Takoj nam mora biti jasno, da v teh in sličnih združbah predstav vladajo druge razmere in drugi zakoni, nego pri mehaničnem druženji. Tukaj vzrok predstavnega vsporeda ni časovna ali prostorna zveza, v kateri smo slučajno vzprejeli te predstave v svojo zavest. Tukaj je očevidno vzrok vsporeda predstav ta, da so iste po kakovosti vsebine nekako združene.

V gori navedenih primerih je lahko dokazati, da so si združene predstave jednake ali vsaj podobne (volk-pes, slika-predmet), ali da so med seboj v isti razmeri, kakor vzrok in učinek (primer o stavbi), ali kakor sredstvo in smoter, povod in nasledek, s kratka, da so v nekaki logični zvezi ali logični sorodnosti.

„Ker ima duša po svoji naravi svojstvo in nagib, da zasleduje in nahaja te notranje skupnosti predstav, in ker kot jednotno bitje dela na to, da kolikor možno združuje svoja stanja, zato je jasno, ako stopi izmed več po vsebini sorodnih (skupaj spadajočih) predstav jedna v zavest, da duša stvari oziroma obnovi tudi ostale ter je med seboj združi in tako napravi in pripozna notranje razmerje, ki obstoji med predstavami samimi, tudi v mislih od svoje strani“. (Ostermann.)

Iz tega sledi kot drugi zakon druženja predstav ta-le: Duša druži takšne predstave, ki po notranji, logični sorodnosti svoje vsebine skupaj spadajo in obnavlja zategadelj, ako se zavejedne izmed teh predstav, tudi ostale.

Navadno še se navaja v dušeslovnih knjigah kot poseben zakon, zakon nasprotja. Ne da se tajiti, da se pri pogledu stradajočega otroka lahko spomnimo bogatega, obiljučega otroka. Ako mislimo na zapravljevca nam lahko na misel pride skopuh, pri orjaku znabiti mislimo na pritlikavca, pri morji na kopno, pri veselji na žalost itd.

Iz teh in sličnih resnic izvil se je zakon, da duša druži tudi nasprotné predstave. Toda nekateri dušeslovci koj pristavijo temu zakonu, da on prav za prav ni poseben zakon, ampak da je le poseben slučaj logičnega druženja, osobito druženja vsled enakosti ali podobnosti. Kajti „berač“ ali „milijonar“ sta si nasprotji, kaj pa da. Pa sta si itak tudi podobna. Oba sta človeka, nazvana po svoji posesti ali lastnini, samo da je posest jednega zelo mala, drugega pa jako velika. Tako je, navzlic nasprotju, nekaka podobnost med zapravljevcem in med stiskačem, med velikanom in pritlikavcem (oba razlikujeta se od navadne velikosti ljudij, dasi vsak na drugo stran) itd. Drugi dušeslovci trdijo, „da ta zakon (o druženji nasprotnih predstav) se ne izvršuje tako natančno, tako pogostoma, kakor drugi trije“. Torej moramo soditi, da sploh ni zakon, kajti zakon, ki se ne izvršuje natančno, ni zakon v prirodoznanskem smislu.

Nekateri dušeslovci pa sploh dvomijo, je-li se nasprotne predstave družijo in obnavljajo. „Ako nas nasprotja silijo, da pri jednom mislimo na drugo, kakor v temi na svetlobo, po dnevu na noč, pri plus na minus, vzrok temu ni samo v nasprotji ampak v posebni veljavi, ki jo ima isto v našem življenji ali pri posameznih poslih, tako, da se pri jednom spominjamo drugega le zaradi te veljave. Računar, baveč se s primerjanjem, in razmerjanjem količin, ima poseben povod, da, predstavljajoč si plus, misli na minus; po noči imajo delavni ljudje in bolniki marsikaj vzroka, da mislijo na den, ki ga željno pričakujejo. Ubožno življenje ne spominja na pohotno zaradi nasprotja, ampak ker borno življenje vzbuja čustvo, da bi se radi rešili iz tega bornega stanja.“

Zatorej se nam ne zdi treba, da bi se dalj mudili pri tem zakonu.

(Dalje sledi.)

Slovniška teorija Kernova.

Piše dr. Janko Bezjak.

(Dalje.)

A preiskujmo vendar glagole po njih vsebini, da bomo videli, sodijo-li slovničarji prav ali ne.

Res je, da nimajo vsi glagoli vsebine, ki bi popolnoma zadostovala že sama ob sebi; večina jih je, ki zahtevajo v dopolnitev vsebine novih pojmov in radi tega tudi še drugih besed. Oni glagoli izražajo stanje, tičeče na osebkku, ne ozirajoče se na nobeden drug predmet niti zunaj osebkka niti v osebkku; ti zaznamujejo stanje, sicer tičeče na osebkku, ali obrnjeno še proti drugemu predmetu kot smotru: one bi smeli zvati absolutne, te relativne. Primerjajmo n. pr. glagol „stati“ glagolu „zahtevati“. Prvemu je vsebina popolna; on izraža stanje, ki tiči le na osebkku, ki se ne ozira niti ne more ozirati na kak predmet; torej mu tudi ni treba nobedne druge besede v pojasnjevanje. Izrekši: Stojim rekel sem popoln, vsakemuumljiv stavek. Drugi glagol nima tako popolne vsebine; zaznamuje stanje, ki od osebkka izhajajoč meri na smoter, ležeč zunaj osebkka ali vsaj različen od osebkka. Če reče kdo: Zahtevam, ne bomo li vprašali, kaj zahteva? Brez dvombe; zahtevam je sicer tudi stavek, a za-se ni tako popoln kakor oni: treba mu je predmeta v pojasnjevanje.

Naštejmo še nekoliko absolutnih in nekoliko relativnih glagolov. Oni so: sedeti, iti, hoditi, leteti, zeleneti, evesti, plavati, drsati, plezati, skakati itd.; ti so: potrebovati, imenovati, vprašati, želeti, hoteti, reči, prositi, dati, zapustiti itd. Marsikateri se rabijo zdaj absolutno, zdaj relativno, ali brez predmeta ali s predmetom, kakor: brati, pisati, govoriti, kositi, žeti, peti, moliti itd.

Uvidimo, da nekateri glagoli imajo popolnejšo vsebino od drugih, ki so slabejši od onih. A sedaj stavimo glavno vprašanje: kje je tu meja? Kako daleč sunejo glagoli oslabeti, da jim slovničarji še dovolijo biti povedkom? Kedaj pa izgubijo to lastnost in padejo v „vezilni“ prah? „Ves svoj um zbirajte, čudo bo vam poslušati!“

Primerjamo glagola „potrebovati“ in „moči“! Kdo bi vendar znal razsoditi, kateri izmed njiju ima večjo vsebino? Jaz ne; oni izraža stanje pomanjkanja, ta stanje zmožnosti.

A kakšno pomanjkanje in kakšno zmožnost? Tega ne izvemo, stanji pa ste jednaki, prvo nikalnega, drugo trdilnega smisla. In vendar odrekajo nekateri slovničarji temu glagolu pomen samostalnega povedka, onemu pa ne. V stavku: otrok potrebuje voditelja določili bodo, da je „potrebuje“ povedek; stavku: zdrav človek more delati pa je po njihovi razsodbi „more delati“ povedek; kajti glagol „moči“ je za-se preslab, on je le pomožni glagol. Oj te nedoslednosti!

A glejmo dalje! Primerjajmo še stavku: zdrav človek more delati tega: zdrav človek ima zmožnost (moč) za delanje. Vsebina obeh stavkov je ista, a skladnja različna. Glagolu „more“ onega stavka odgovorja izraz „ima zmožnost (moč)“ tega: moči = imeti moč (zmožnost). Iz tega se razvidi, da je „imeti“ širji in manj določen pojem nego „moči“; kajti prvi še potrebuje dopolnila „moč (zmožnost)“, da zadobi tisto vsebino, katero že ima drugi sam za-se. Dalje ne bo se nikdo protivil trditvi, da je v drugem stavku „ima“ povedek, „zmožnost (moč)“ predmet. Sedaj pa glej čudo! Glagol „imeti“, ki je v omenjenem stavku manj določene, torej slabše vsebine od glagola „moči“ v prvem stavku, ima pravico do povedka, glagol „moči“, ki je natančnejše vsebine od onega, nima te pravice! Do takih nedoslednostij pa moramo priti, ker pojem povedkov ni enojno določen in ker njega navadna označba sploh nič ne velja.

Iz tega sledi, da sme biti „moči“ prav tako popoln povedek kakor „imeti“; nedoločnik pa, ki je zavisen od onega glagola, imeli bodo pravi slovničarji za predmet, odgovarjajoč imenu v tožilniku.

Isto velja o glagolih morati, smeti, znati, hoteti, ki jih zovejo „pomožnike načina“. Te razlike torej sploh ni treba.

Tako nas je preiskava privedla do vezila. Slovničarji razločujejo prvič „vezilo $\chi\alpha\tau' \epsilon\lambda\epsilon\gamma\eta\nu$ “ — glagol „biti“ — drugič tiste gori našete glagole, ki se ne ponižujejo brez izjeme do tega mesta, ampak imajo tudi pomen pravega povedka. Govorimo najprej o teh!

Primerjajmo stavek: cesarja Friderika I. so imenovali „Rudečebradca“ stavku: cesar Friderik I. se je imenoval „Rudečebradec“. Vsakdo bi nam pritrdil, rekočim, da je prvemu stavku „so imenovali“ povedek. Ko bi pa se predrznili trditi, da je drugemu stavku „se je imenoval“ povedek, takoj bi se jih oglasilo sto, ki bi na ves glas kričali, da ni tako, ampak da je, „se je imenoval“ vezilo „Rudečebradec“ pa povedek. Čudno! V tvorni dobi je glagol „imenovati“ vreden časti povedkove, v trpni dobi pa ne: tu je le vezilo; in kar je v tvorni dobi nekaterim povedni tožilnik, to je v trpni dobi pravi povedek.

In vendar bodo imeli isti slovničarji isti glagol v trpni dobi za povedek brez ugovora v sledečem slučaju. Pripoveduje se o nekem činu, katerega so se udeležili možje znanega imena. Na to vpraša nekdo izmed poslušalcev: „Kdo pa se posebno imenuje med njimi?“ Radovedni smo, kako bi kdo znal ta stavek analizovati drugače, nego rekoč, da je „kdo“ osebek, „se imenuje“ povedek. Ako pa ima glagol „imenovati“ toli določeno vsebino, da sme služiti v ovem slučaju za povedek, zakaj izgubi to pravico v onem slučaju trpne dobe, če se po pridejanem imenu določuje še natančneje njega vsebina? To vendar ni nobeden vzrok! Po tem bi morali istotako postopati v tvorni dobi: tudi v tvorni dobi moral bi glagol „imenovati“ povedkov pomen izgubiti in postati vezilo, če se združi s takozvanim „povednim tožilnikom“. V gori navedenem stavku o cesarju Frideriku I. ne bil bi več povedek izraz „so imenovali“ nego tožilnik „Rudečebradca“, oni izraz pa bi moral biti vezilo. Ta nespametnost sledi po strogi logiki naravno iz trditve, da je v onem stavku trpne dobe povedek „Rudečebradec“, „se je imenoval“ pa vezilo.

A recimo, da je to mnenje pravo; recimo, da je ono določilno ime povedek; kaj pa, če isto pojasnilo ni jednostaven pojem, izražen po jedni besedi, nego če je sestavljen pojem, izražen po dveh ali več besedah?

Presojujmo stavek: Ciceron se je zval oče domovine! Povedek bi bil „oče“, „se je zval“ pa vezilo. A služi li glagolu „zvati“ v pojasnjevanje le samostalniki „oče“? Ne; tako se zove vsakdo, ki ima otroka. Ciceron se je zval „oče domovine“. To je sestavljen pojem, ki ga moramo izraževati po dveh samostalnikih, ker nimamo jednega zanj. Po-

vedek „oče“ torej potrebuje sam pojasnjevalnega roditelja „domovine“. Že jamete uvideti, kam pridemo po tej poti. Povedni glagol „zove se“ je preslab na vsebini, da bi mogel biti povedek; treba mu je pojasnila „oče“. To pojasnilo pa še zopet ne izraža popolne misli; tudi njemu je treba pojasnila „domovine“: in vendar sme „oče“ biti povedek, „zove se“ pa ne. Kako globoko so neki prevdarjali slovničarji jezikovne pojave, ko so kovali takšna pravila? Odgovora pač ni treba.

Ali bi ne bilo po tem takem pravilnejše reči: povedek je „oče domovine“? Ko bi jedno besedo imeli za ta pojem, trdili bi slovničarji gotovo, da je tista beseda povedek. A sedaj jih ovira pravilo, po katerem moramo imeti roditelja „domovine“ za pridevek samostalnika „oče“. Po takem bi našli v povednem izrazu tudi pridevek. To ne gre; kajti to bi se pravilo slovniška pravila postavljati na glavo.

Kaj nam po tem premišljevanji ostane za povedek? Vendar le povedni glagol „zove se“ ali „imenuje se“. Zakaj bi pa se tudi bali vzeti trpno dobo glagola „imenovati (zvati)“ za povedek? Mar li, ker trdijo, da ima, vsaj v trpni dobi premalo določeno vsebino? Ker potrebuje pojasnila? O tem smo sicer govorili že precej obširno, a dokazimo še na tem glagolu, da je njegova vsebina popolnejša od vsebine drugih, ki vendar smejo biti povedki.

Nikdo nam ne bo odrekel, da stavka: brat se imenuje France in brat ima ime France ne bi bila jednaka po vsebini. V tem-le je povedek „ima“, njemu se doda predmet „ime“; oba, povedek in predmet vkup, še le tvorjata pojem, ki leži v glagolu „se imenuje“ onega slavka. Iz tega sledi, da je pojem „imenovati se“ krepkejši in bolj določene vsebine nego pojem „imeti“; vendar pa gre le temu pravica, da služi v povedku, onemu pa ne gre. Slovničarji, kako ste nepravični!

Kar pa velja o glagolih „imenovati se“ in „zvati se“, to tudi velja o vseh tistih, katere slovničarji navajajo poleg teh dveh. Vzamimo še te-le: ostati (ostajati), postati (postajati) in zdeti se.

Vsem trem je vsakemu svoja vsebina: prvi znači neizpremenjenost stanja, drugi prehod v drugo stanje, tretji navidezno stanje. Če torej rečem: „Ostanem njegov prijatelj“, izjavim prvič, da se neko stanje ne bo izpremenilo na meni; drugič, da je to stanje prijateljstva do neke osebe: ono nam pové glagol „ostati“, to samostalni „prijatelj“ s svojim pridevkom. Ali ni dovolj, če povedek znači neizpremenjenost nekega stanja? Moramo li zares pojasniti to stanje, da še le dobimo pravi povedek? — Ne. — Glagol „ostati“ ima svojo vsebino, vredno, da služi sama v povedku, prav takó, kakor le kateri glagol; gotovo pa ima tako dobro vsebino, kakor glagol „potrebovati“. Obema še je treba pojasnila v popolnejši pomen, samo da to pojasnilo ni priobeh v istem sklonu: oni zahteva imenovalnik, ta roditelj.

Ko bi pa kdo še dvomil o tem, naj presodi stavek: ostal je vse leto na kmetih! Brez pomisleka bo trdil, da je povedek „ostal je“, ki ima v pojasnilo dvoje prislovnih določil, časovno in krajevno. In tako je tudi prav!

Ali še bo treba, da tudi govorimo o glagolih „postati“ in „zdeti se“? Ne. Kdor se ni dal prepričati doslej, za tega naše besede ne bodo veljale tudi odslej.

Ugovarjali smo doslej tistim, ki imajo „povedni imenovalnik“ za pravi povedek. Obrnimo se torej proti tistim, ki trdijo, da je pravi povedek „glagol s povednim imenovalnikom vred“. Tem je v gori navedenem stavku o Frideriku I. pravi povedek izraz „se je imenoval Rudečebradee“.

Na prvi hip bi se nam zdelo, da sodijo ti pametnejše od onih, po logiki bi jim celo ne mogli ničesa ugovarjati; a vendar tudi ti ne sodijo prav.

Recimo, da mislijo in sklepajo dosledno; takoj jih bomo spravili v veliko zadrego. Vzamimo stavek: naš pes se zove Čuvaj in izrecimo ga tudi v tvorni obliki: našega psa zovejo Čuvaja. Izrazu „se zove Čuvaj“ odgovarja v tvorni dobi izraz „zovejo Čuvaja“; „se zove Čuvaj“ pa je povedek. Kaj sledi iz tega? Da je skupek „zovejo Čuvaja“ tudi povedek! To še bolj uvidimo, ako dva pojma izrazimo z jedno besedo. Tako rabimo namesto izraza „zvati ti“ glagol „tikati“. Primerjajmo pa sledeče stavke: jaz ga zovem ti = jaz ga tičem in on se zove ti = on se tiče. Trpna doba od izraza „zvati ti“ je torej „zvati se ti“ kakor od glagola „tikati“ „tikati se“. Sklep je jasen: kdor trdi, da je povedek se zove ti, mora dosledno trditi, da je tudi zove ti povedek. Tega pa ne more trditi, ker to mnenje nasprotuje drugim slovničnim načelom: zaradi tega tudi ne more veljati prva trditev.

Kar pa se tiče logike, izjavili smo že svoje stališče o njej nekatere kratki določno; a kmalu še bomo govorili jedenkrat o glavni razliki med stavkovo vsebino in obliko.

Po tem premišljevanji pridemo do sledeče izjave: vsi doslej naštetih glagoli, katere imajo slovničarji za vezilo, imajo takšno vsebino, da morejo sami ob sebi biti povedki.

(Dalje sledi.)

Slovstvo.

„Zgodovina starega veka. Po Fr. M. Mayerjevi knjigi za nižje razrede srednjih šol priredil Ant. Kaspret, c. kr. profesor višje gimnazije v Ljubljani. S 52 podobami. Cena trdo vezani knjigi 2 K 30 h, mehko vezani 1 K 80 h. V Ljubljani. Založila in natisnila Ig. pl. Kleinmayr in Fed. Bamberg. 1894.“ Str. 115.

J. Jesenkova zgodovina starega veka, ki je izšla že pred dobrimi desetimi leti in še danes služi v drugem razredu srednjih šol, se je obrabila. V njej je namreč na tesnem prostoru nakopičenega toliko gradiva s tolikimi imeni in letnicami, da bi bilo nesmiselno od dvanajstletnega dečka zahtevati, naj si vse to zapomni. Da torej učitelj ne muči učencev z manj važnimi in zlasti v orijentalški zgodovini tudi večkrat dvomljivimi stvarmi, mora mnogo črtati, kar je, da drugega ne omenjam, dostikrat v kvar organični zvezi vsebine. Razun tega nam omenjena knjiga ne podaja niti jedne podobe, dočim se v nemških knjigah jednake vrste še dalje časa oživlja pouk s primernimi slikami. Pa tudi zahtevam našega učbenega navodila več ne ustreza, tirjajočim za to stopnjo natančnejšega obravnavanja grškega bajeslovja in porazdelitve zgodovinskih dejanj kolikor možno okrog posameznih slavnih zgodovinskih oseb. Slednjič je njen jezik že precej zastarel. Zaradi tega je bilo nujno treba nove knjige za

zgodovinski pouk, in le-to smo pred kratkim dobili.

Kaspretova zgodovina starega veka sicer ni izviren proizvod, ampak je, kakor kaže že naslov, prirejena po jednaki nemški knjigi Fr. M. Mayerja, ki služi že nekaj let v nemški vzporednici drugega razreda ljubljanske višje gimnazije, kjer se je popolnoma obnesla pri zgodovinskem pouku. Vkljub temu pa ni nikakoršnja prestava, ampak Mayerjeva knjiga je rabila g. profesorju le za podlago, pripovedovanje je pa samostalno. Knjigo diči lep jezik, kakoršnega smo vajeni že iz pisateljevih razprav v „Ljubljanskem Zvonu“, gladko in priprosto pripovedovanje, pregledna razporedba vsebine in lepo število mičnih podob, predstavljajočih bogove, junake in drugo iz kulturne zgodovine starih narodov, zlasti Grkov. Prav je, da imajo klasiška imena, katerim je oblika vse povprek pravilno prikrojena po slovenskem izgovoru, v oklepajih tudi dotično latinsko obliko. Zelo umestno je bilo to zaradi tega, ker jemlje slovenski izgovor pri prikrojevanju klasiških imen v poštev deblo, ne pa nominativne oblike, in zato nekatera imena tako predrugači, da nevesč čitatelj ne more lahko spoznati izvirne grške ali latinske oblike. Tako so Grki, da navedem le jeden primer, imenovali očeta bogov in ljudij v nominativu „Zeus“, Rimljani pa „Juppiter“, med tem ko se je v nas vdomačilo ime „Zen“, ki je

precej različno od izvirnega „Zeusa“. Da pa učenec pozna tudi izvirno obliko, ni potrebno samo gledé na latinščino in grščino, ampak tudi gledé na zgodovinski pouk v petem gimnazijskem razredu, kjer je učni jezik za ta predmet nemški, ki rabi, kakor znano, klasiška lastna imena navadno v latinskem nominativu. Vsled tega in zaradi doslednosti bi ne bilo odveč, da bi se bila tudi k imenu „modrice“, str. 22, pristavila v oklepaji izvirna oblika „muze“. Kaj lepo se čitajo grške pripovedke, katerim je odmerjen precejšen prostor (str. 25—39). Vsaj pa tudi junaški čini in čudni prigodki herojev zelo ugajajo bujni domišljiji naivne mladine, in ni je menda partije v kateremkoli predmetu drugega razreda, katere bi se učenci z večjim veseljem učili, kakor te. Žal, da pogrešamo v naši knjigi one ljubke pripovedke z etičkim zrnom o sestanku Solonom s Krezom, katera se je do zdaj skoraj v vseh učnih knjigah jednake vrste nahajala. Po mojih mislih bi bilo umestneje le-to sprejeti, izpustiti pa ono o Astijagu in Ciru (str. 11 sl.), ali jo vsaj toliko okrajšati, da bi odpadle grozovitosti, ki so se godile s Harpagovim sinom, o katerih kot našemu čutju do cela nasprotnih vsakdo s studom posluša, kamo-li da bi imele kaj vzgojevalnega v sebi. Sploh se mi pa vsa ta pripovedka zdi precej prisiljena, in kot tako, kakor sem opazil, jo čutijo tudi učenci. Čudim se torej, da ji odpirajo vhod tudi čitanke za drugi razred, nemške in slovenske. Kot posebna vrlina naše knjige se pa mora imenovati to, da hrani obilico lepih izrekov slavnih mož. Taki jedrnat izreki, s katerimi so slavne osebe večkrat v malo besedah označene, ostanejo kaj radi v spominu še tudi, ko se je že marsikaj iz njega izgubilo.

Da obseg knjige ni čezmerno narastel, treba je bilo marsikaj izpustiti, česar smo bili do sedaj vajeni. Posebno je prikrajšana zgodovina Rimljanov. Na vsak način naj bi se pa bil odmeril mal prostorček blagima Grahoma, katera sta nam vsled svojih plemenitih prizadevanj in žalostne osode tako simpatična. Sicer je res težko učencem drugega razreda notranje homatije tega časa lahkoumevno razložiti, vendar če se to pri Grahah doseže, so jim ob jednom deloma razjasnjeni vzroki državljskih vojsk.

Da je „Zgodovina starega veka“ prirejena po knjigi Nemcem namenjeni, vidi se menda najbolj na strani 107, kjer se primerno precej natančno obravnava germansko bajeslovje, ki je važno za nemške učence, manj pa za slovenske drugošolce.

Knjigo diči, kakor sem že zgoraj omenil, lep jezik. Le mesto „našvigati“ (str. 11) rabil bi jaz rajši „nabičati“, „s Zenom“ (str. 29) je pomota, mesto „boleči del“ (str. 35) bi bilo znabiti prikladneje „ranljivi del“, v stavku „vsprejel jih je sicer prijazno, toda pri odhodu je dal Odiseju meh“ (str. 37) sta veznika „sicer-toda“ neumestna, ker ni tukaj najti pravega protislovja. Stavek „Potem se je vladalo kakor prej“ (str. 63) v tej zvezi ni po vsem jasen. Na strani 74 se svojilni zaimek „njegovih“ nanaša na pridevnik „Aleksandrov“ (država Aleksandrova) in na strani 88 osebni zaimek „ga“ na pridevnik „Pirov“ (Pirovo vojsko), kar je nepravilno. Kaj ima opraviti na strani 85 „požigavščina“ (požigavščine tisoč funtov zlata), ne morem sprevideti. Mesto „znamenje“, str. 110 (kot znamenje Rimskega mesta) bi bilo bolje „spomenik“; sicer je stavek dvoumen. Beseda „kršćan“, ki se rabi nekolikrat za „kristjan“ (glej str. 122), je pač malo navadna, dasi pravilna.

Ker je visoko ministerstvo za uk in bogočastje že odobrilo Kaspretovo zgodovino starega veka kot učno knjigo v drugem razredu srednjih šol s slovenskim učnim jezikom, dobili bodo naši učenci prihodnje šolsko leto učilo, kakoršnega doslej niso bili vajeni. Gosp. profesor nas pa razveseli skoro z zgodovino srednjega in novega veka in pa z zemljepisom za nižje razrede. Kajti tudi do zdaj rabljeni „Zemljepis za drugi in tretji razred srednjih šol“ se je že preživel in nujno potrebuje temeljitega popravka.

V. Korun.

Novosti.

„Slovensko-nemški slovar“ izdan na troške rajnega knezoškofa ljubljanskega Antona Alojzija Wolfa. Uredil M. Pleteršnik. Šestnajsti sešitek. V Ljubljani. Založilo in na svetlo dalo knezoškofjstvo. Tiskala Katoliška Tiskarna 1893. — Cena 50 kr. — Ta sešitek obsega besede: „prigãmbati“ do „razglásiti“.

„Slovanska knjižnica“. Urejuje in izdaja Andr. Gabršček. — Te zelo koristne knjižnice leži pred nami 32. sešitek, ki obsega dve mični povesti: a) „Ne bodimo lipov les!“ Obraz iz življenja. Spisal Fr. Pravda (Vojteh Hlinka). Poslovenil Šimon Pomolov. b) „Blažni goslar“. Noveleta. Česki spisal Kajetan Tyl. Poslovenil A. Petrič.

„Slovanska knjižnica“ izhaja v „Goriški tiskarni“ A. Gabršček v Gorici vsakih 14 dni v snopičih po 3 do 5 pol. Cena posamičnemu snopiču je 12 kr.

za naročnike pa po 10 kr. Naročnina je pošiljati naprej in če le mogoče najmanj za 10 snopičev skupaj.

Vabilo k naročbi.

Početkom januarja stopi „Jugoslavjanski stenograf“ v VI. tečaj v novi obliki, povečanem obsevu in z obilnejšo vsebino, ureduvan po svojem poprejšnjem programu.

Imel bo posebno prilogo: „Glasnik, kulturno-zgodovinski za južne Slavjane“ s slikami.

Izhajal bo mesečno (razven avgusta in septembra) v zvezkih po 2½ tiskane pole okolo 40 strani velike osmerke) v slovenskem, hrvaškem, srbskem in bolgarskem jeziku z latinico in cirilico.

„Jugoslavjanski stenograf“ prinaša članke o svoji stroki, potem o pisanji sploh, o pisalnih strojih i. t. d.

„Glasnik“ pa ima sledeče oddelke: cerkev in šola, književnost in umetnost, glasba in gledališče, naravoslovje in potovanje, trgovina in obrtnija, promet, društvene vesti in raznoterosti. V vsakem oddelku se nahajajo dopisi ali kratke vesti (novine) iz raznih krajev na slavjanskem jugu. Na ta način

se spoznavamo vzajemno ter se lahko razumevamo med sabo, kakor to bratom pristojno.

V novejšem času se zanimajo celo večji narodi za svoja posamezna narečja, če tudi imajo občni književni jezik; kako bi ne mikalo tudi Slovenca, spoznati jezik in kulturne odnose svojih bližnjih bratov.

Tudi zanimanje za stenografijo raste od dne do dne.

Naše geslo je: „Spoznajmo se, razumimo se! In v tem smislu hočemo z božjo pomočjo tudi znanost delovati, računajoč na podporo prijateljev te ideje.

Cena listu zajedno s prilogo ostane ista, pri vsem tem, da bo skoraj trikrat večji od prejšnjih letnikov, t. j. za celo leto 2 gl. 50 kr.

Naročnina se pošilja z mednarodnimi poštami nakaznicami podpisanemu uredniku, ali pa g. Drag. Hribarju v Celji, kjer se list tiska.

V Plovidu, 1. decembra 1894.

Urednik in lastnik:

Prof. A. Bezenšek.

Društveni vestnik.

Ljutomer. Naše učiteljsko društvo je imelo 6. dec. svoj glavni zbor, katerega se je udeležilo 13 članov. Zborovanje je pričel g. predsednik Kryl, poravnal tri nove člane: gospodič. Kralj (Ljutomer), gospodičino Bračko (Cven) in gospoda Vrščaja (Ljutomer). Z veseljem smo jih sprejeli v svojo sredino. Dnevni red smo rešili tako-le:

I. Zapisnik zborovanja s 13 sept. se prečita in odobri.

II. Sledili ste poročili a) o delovanju, b) o denarnem stanju društva v preteklem letu (poročevalca gg. Čeh in Karba). — Nadjamo se v novem društvenem letu ugodnejšega poročila glede na duševno delo društva, kakor tudi glede na društveno gospodarstvo.

III. Vršila se je volitev novega odbora po listkih. Z večino glasov so izvoljeni: g. nadučitelj Robič, predsednikom; g. Kryl, namestnikom; g. Čeh, zapisnikarjem in g. Karba denarničarjem. G. Robič zahvaljujoč se za skazano mu zaupanje izjavi, da prevzame predsedniški posel, želeč, naj bi vsi društveniki prav uvaževali lepi namen učiteljskega društva: vzajemno izobraževanje v pedagoškem oziru in pospeševanje vseh šol in učiteljski stan zadevajočih koristi. (Odobranje.)

G. Karba izreče zahvalo g. Krylu za njegovo mnogoletno trudaljubivo poslovanje. (Živahno odobranje.)

IV. Sklene se: a) za društveno knjižnico naročiti sledeče casopise: „Popotnik, Učiteljski Tovariš, Schule und Haus.“ b) povodom obletnice smrti rajn. g. Freuensfeld-a naj se služi v četrtek 20. dec. črna sv. meša (requiem) za blagega pokojnika. Na veselo svidenje pri zborovanju v četrtek 3. jan. 1895, da si bratovsko posežemo v roke na veselo in srečno novo leto!

Črešnice. (O zborovanju učiteljskega društva za celjski in laški okraj). 6. dec. t. l. Zadnjega letošnjega zborovanja se je udeležilo 16 udov, 12 možkega in 4 ženskega spola. S posebnim veseljem pozdravili smo štiri nove ude in sicer gospd. Orač, nadučit., Böh in Jelovšek, učit. in g. Kurbus-a, učit., vsi v št. Jurji ob j. ž. Bog jih živi! Sedaj vsaj ne moremo več trditi, da so cenjene zastopnice krasnega spola v našem društvu le bele vrane, kajti do danes jih društvo šteje že 5 in upamo, da bodo posnemale njih izgled še druge cenjene kolegije ter v prihodnjem letu v prav obilem številu pristopile društvu.

Otvorivši zborovanje se predsednik, g. Gradišnik, najprvo opraviči, zakaj ni sklical novembra zborovanja, kakor je bilo določeno rekoč, da mu ni bilo moči v pravem času sestaviti vsporeda, oziroma da so se nekateri tovariši izjavili sploh proti zborovanju v novembru. — Potem srčno pozdravi vse navzoče, osobito pa na novo pristopivše

ude ter čestita tovarišu g. Zidarju na dobro dovršenem izpitu učne usposobljenosti in g. Pustišku na imenovanji nadučit. v Koprivnici, a ob jednom obžalujoč, da zgubimo z njim nam vsem milega prijatelja in jednega najzvestejših društvnikov.

I. Petje izostane radi odsolnosti pevovodje in večine pevcev.

II. Zapisnik o zadnjem zborovanju se sprejme.

III. „Slov. Gospodar“ je v št. od 15. nov. t. l. prinesel članek pod zaglavjem „Od nekdaj iz laškega okraja“, v katerem se na neosnovan način napada šola, posebno pa učiteljstvo, češ da se vse premalo brigamo za vzgojo, da večkrat v šoli podiramo to, kar zidajo g. veroučitelji, da otroci krščanskega pozdrava niti ne poznajo, da drvé iz šole kakor iz norišnice i.t.d. Mogoče da je imel dotičnik le kak posamezen slučaj v mislih, a tukaj se je v listu, ki je namenjen priprostemu ljudstvu v pouk, ščuvalo na ves naš itak s trnjem posuti stan. In takim neopravičenim napadom mora se slov. učiteljstvo zopredstaviti z vso odločnostjo.

Na predlog g. Brinarja se je sklenilo, predsednik naj pri uredništvu „Gosp.“ posreduje, da popravi nam storjeno krivico s tem, da priobči v svojem listu članek, s katerim se omenjeni dopis kolikor mogoče oblaži.

Sploh pa mislim, da se najvspešneje branimo hujskanja na naš stan s tem, da še z večjim naporom in neomahljivo vztrajnostjo izpolnjujemo dolžnosti svojega poklica, da imamo osobito glavni smoter ljudske šole, versko in нравno vzgojo, pred očmi: potem se bo pa pripetilo, da bo ljudstvo puščice, naperjene na nas, prožilo nazaj — na hujskace.

IV. Začetek modrosti je strah božji; ta svetopisemski izrek si je to pot izbral naš sicer ponižen, a nadarjen in izborni marljiv tovariš, g. Stukelj, ter v prekrasnih besedah razmotrival, kako naj rodbina, šola in cerkev sejejo v srca mladine — strah božji. Z njegovim dovoljenjem pošiljam slav. uredništvu cel spis v natisek, ker vem, da bo Popotnikove čitatelje jako zanimal.)*

V. Gosp. Gnus poroča o VI. skupščini „Zaveze slov. učit. društev“, navajajoč razne podrobnosti in zanimivosti, v kolikor jih ni bilo čitati v raznih časnikarskih poročilih. Posebno pohvalno omenja požrtvovalnost in zavednost primorskih tovarišev in tovarišic, kojim se imamo v prvi vrsti zahvaliti, da se je zadnja skupščina tako sijajno obnesla.

6. januarja prih. leta vršilo se bo glavno zborovanje; upamo da bo vdeležla takrat polnoštevilna in da nam bo čast pozdraviti obilo novih udov.

Veselo novo leto!

Brinar.

Št. Vid pri Šmarji. Da bi se nekoliko ogreli za mrzlo zimsko polletje, zbrali smo se člani

„Šmarjsko-rogaškega učiteljskega društva“ 19. novembra k zborovanju v šmarški šoli.

Gospod predsednik nas s pristržnimi besedami pozdravi, posebno gospodično Terezijo Scharlach, ki je društvu na novo pristopila in gospoda Tomislava Kurbusa iz Št. Jurja ob j. žel., ki svojega prejšnjega okraja in društva ni pozabil. Obema smo radostni zaklicali „Živela!“

I. Zapisnik zadnjega zborovanja se prečita in odobri.

II. Dopisi bili so sledeči:

a) Odgovor na prošnjo za dovoljenje prostih četrtkov na jednorazrednicah v rogaškem okraju za slučaj zborovanja.

b) Dopis gospoda Jancker-ja, ravnatelja v Gradci za doneske k dobrim namenom.

III. Gospod Bezjak poročal nam je jako živo in zanimivo o zborovanju „Zaveze“ v Gorici. Gospod predsednik se mu iskreno zahvali v imenu društva za zastopanje pri „Zavezi“ in za poročilo ter posebno povdarja, da je gosp. poročevalec storil vse to na svoje stroške.

IV. Gospod Strmšek podava „kako se naj obravnavajo metrične mere in uteži, da se doseže dober uspeh“ — prav pregledno ter žanje za to glasen in krepak „Živijo“ v zahvalo.

Na to priporoča za vsako zborovanje kako jedernato podavanje. Za prihodnje zborovanje, ki se določi za 27. december t. l. obljubita podavati gospod Strmšek o „novih računicah“ in gospod Lovrec „v katerem obsegu naj bi se učila „avstrijska zgodovina v ljudski šoli“.

Gospod predsednik zaključil zborovanje zahvalujoč se za udeležbo ter graja mlačnost nekaternikov, ki si ne upajo blizu, akoravno imajo ugodnejšo pot, nego marsikateri udeležencev. Za prihodnje upamo lepšega števila.

Tudi pri obedu prihajale so nam dobre misli. Omeniti hočem samo nekaj. Ko smo poskusili zapeti, prepričali smo se, da to ni pretežavno. Gosp. Strmšek torej predlaga, naj bi se učil vsak zase doma svoj glas, pri zborovanjih bi se skupno vadili. Vsi smo bili zadovoljni s tem predlogom. Treba je torej samo začeti. V spremstvu vrle gospe Wutt-ove pridružila se nam je tudi gospodična Scharlach, ter se udeležila naše proste zabave. Šentvičan.

Iz Slovenskih gor. Učiteljsko društvo šentlenartskega okraja zborovalo je 2. decembra t. l. pri Sv. Trojici v Slov. goricah. Vesel tolike vdeležbe pozdravi nas gospod predsednik prijazno ter otvori zborovanje.

Najprej objavi vabilo na naročbo slik novega deželnega nadzornika, gosp. Linharta in dvornega svetovalca, gospoda J. Al. Rožeka. Gospod Kovatič izrazi željo, da bi od čistega dohodka, ki je po dopisu namenjen samo graškim ubožnim učiteljskim

*) Hvala lepa. Spis priobčimo po novem letu. Uredn.

pripravnikom v podporo došel tudi mariborskim ubogim učiteljskim kandidatom v prid. Ta želja naj se z naročnino vred naznani dotičnemu odboru v Gradec.

Potem sledite dve podavanji, prvo „o polutoku Koreji“, katera dežela daljnega vzhoda je letos radi kitajsko-japonske vojske na se obračala pozornost vse Evrope. Gospod Radoslav Kovačič nam je mično narisal ta polutok po najnovejših virih v kraje- in narodopisnem, kakor tudi kulturno-zgodovinskem oziru.

Drugo, prosto podavanje: „Voda, metodična razprava za višjo stopinjo“. V tej smeri pouka nam je pokazal podavatelj gospod J. Bregant že večkrat svojo spretnost; a z današnjo obravnavo je sam sebe prekosil. Ne samo, da je bila ta učna slika obsirna in vsestranska, bila je tudi jako priprosta gledé na poskuse in jezik, torej otroškemu duhu posebno prikladna, povsem pa zanimiva.

Obe razpravi bili ste od navzočih z burno pohvalo vzprejeti.

Prihodnje zborovanje bode 6. januarja 1895. l. pri Št. Lenartu v Slov. goricah. Ondi bode podaval tudi zdravnik gospod dr. Benesch o novem zdravilnem sredstvu „Heil-Serum“ in o otroški davici (Diphtheritis).

Radostno mi je še zabeležiti, da je g. Steinbauer društvu pristopil kot podporni ud. Č.

Maribor. (Vabilo.) „Učiteljsko društvo za mariborsko okolico“ bode imelo v četrtek 3. januarja 1895. ob 10. uri dopoldne v poslopji c. kr. učiteljskega v Mariboru svoj občni zbor po tem-le vsopredu: 1. Zapisnik in dopisi. 2. Poročilo odbora o društvenem delovanju v preteklem letu. 3. Poročilo blagajnika. 4. Poročilo o VI. glavnem zboru „Zaveze“ v Gorici. 5. Volitev novega odbora in odposlancev k zborovanju „Zaveze“ in „Lehrerbunda“. 6. Slučajnosti eventuelno podavanje o zanimivem predmetu. K prav mnogoštevilni udeležbi vljudno vabi odbor.

Celje. (Vabilo.) „Učit. društvo za celjski in laški okraj“ ima svoj občni zbor 6. januarja 1895, t. j. na sv. treh kraljev dan z naslednjim dnevnim vzporedom: 1. Petje. 2. Zapisnik. 3. Društvene zadeve. 4. Praktični poskus po Jungejevi metodi, podava gosp. J. Zidar. 5. Tajnikovo poročilo za društveno leto 1894. 6. Blagajnikovo poročilo za društveno leto 1894. 7. Volitev treh pregledovalcev društ. računov. 8. Volitev novega odbora. 9. Določitev društvenine za l. 1895. ter knjig in časopisov za isto leto. 10. Nasveti. K prav obilnej udeležbi vabi najvljudneje odbor.

Dopisi in druge vesti.

Iz Huma. In tudi Ti nisi več med živimi, tako vskliknil sem presenečen, ko sem v novinah bral, da je 29. listopada t. l. prominul gospod Joško Gabrovšek, učitelj v Žireh za neozdravljivo boleznijo — sušico. Bratska ljubezen do umrlega tovariša me sili, da mu tam v samotnem kotu ljubljanskega pokopališča počivajočemu postavim s temi vrsticami skromen spomenik.

Pokojni se je rodil v Planini na Notranjskem l. 1867 ter obiskoval ljudsko šolo v rojstnem kraju in v Ljubljani. Vstopil je potem v gimnazijo ter dovršil šest razredov. Nemila osoda pobrala mu je v teh letih skrbna roditelja. Ostal je sam brez svojcev, brez človeka, kateri bi ga bil podpiral v bednem življenji. V istem letu vzeli so ga k vojakom. Po prebitem vojaškem času vstopil je v učiteljske ter leta 1892. prestal zrelostni izpit. Služboval je dve leti na jednorazrednici v Žabnici pri Škofji Loki; v pričetku tekočega šolskega leta pa se je preselil v Žire, kjer vendar zaradi bolezni ni mogel več poučevati. Bolan pripravljaval se je za skušnjo učne usposobljenosti, h kateri se je v meseci listopadu oglasil, ter jo tudi z dobrim vspehom prestal. Prestrašili so se ga njegovi tovariši, ko so v prej

zdravem, veselem mladeniči sedaj videli človeka, ki se bojuje s poslednjo močjo s smrtjo. In res! V soboto 10. listopada je že tako oslabil, da ni mogel iti v učiteljske povprašat o izidu svojega izpita. Veselo vest o dobro prestalem izpitu donesli so mu njega tovariši. Ni se ga nesrečnež veselil, kajti uvidel je, da vspeh svojega truda ne bode užival. Slednjič, popolnoma že onemogel, se odpravi v bolnišnico. Tu je prebil zadnje trenutke svojega nesrečnega življenja osamel, v največji bedi in uboštvu, ter slednjič sklenil svoje tako bedno življenje. Umrli je in ni ga več med nami.

Pokojni Joško bil je človek, o katerem smelo rečem, velika škoda, da je umrl. Bil je povsodi priljubljen, ter znan kot dober tenorist. Da pa je bil dober učitelj ter ljubil nežno slovensko mladino, pričajo njega spisi, priobčeni pod Joško G. Planinec v „Vrtci“. Živel in delal je z dušo in telesom za učiteljestvo sploh, ter povsodi tudi pokazal, zlasti s petjem, da je ljubil svoj rod. Slava mu!

A jaz, ostal sem osamel, kajti zgubil sem ž njim bratskega tovariša in prijatelja, kojega sem tako iskreno ljubil in s kojim jedino sva si delila vesele in žalostne ure siromašnega dijaškega živ-

ljenja. Iz bratskega srca Ti želim, predragi mi Joško to-le: Spavaj sladko v tihotnem grobu; prestal si bedo ter umrl kot učitelj — trpin. Lahka Ti zemljica!

A. Š. Humski.

Iz sežanskega šolskega okraja. Čestokrat se slišijo pritožbe iz dežele, da učitelj ne živa onega spoštovanja mej narodom, katero mu tiče v pogledu na vzvišeni svoj poklic.

Pogostoma pa je posamezni učitelj, odnosno učiteljica, temu sam kriv. Hvala Bogu, da so take prikazni redke, a vendar so, v dokaz temu naj navedem nastopni slučaj.

Kakih osem let zaporedoma učil je učitelj v vasi Š. otroke nekega bogatega prodajalca privatno na domu za primeroma nizko odškodnino; osobito prva leta učil je tri, odnosno štiri otroke različne starosti za majhen denar.

Ker je pa znana stvar, da je učitelj od leta do leta bolj in bolj z delom preobložen ter si zamore vsled tega le z veliko težavo odločiti ure za poučevanje po hišah, zahteval je od bogatina večjo odškodnino za privatni pouk, ali pa — kar bi mu bilo še najljubše — da naj hodijo otroci z drugimi vred v šolo.

Niti s prvim, niti z drugim pogojem niso bili stariši zadovoljni.

Šla je torej mati v bližnjo veliko vas S. ter tam moledovala okoli gospice učiteljice, naj bi ona

hodila, odnosno se vozila v vas Š. poučevati nje otroke. Ker je pa — naletela na značajno ter na svoj poklic ponosno vrlo učiteljico, morala je iti z Bogom.

Vse drugače pa se je obnesla druga gospica tovarišica. Ona je z veseljem sprejela ponudbo ter se ni niti najmanje potrudila izvedeti, zakaj domači učitelj ne poučuje več teh otrok. Izgovarjala se je pač pozneje, da se jej je reklo, da domači učitelj nima potrebe ter da bode ona le par mesecev kramarjev kruh jedla.

Toda neobčutljiva gospica tovarišica je tako govorila, a drugače mislila, kar nam priča, da se danes poučuje.

Dovoljujem si vprašanje, je-li ravnanje dotične gospice učiteljice pravilno in je kolegijalno, da pomaga kljubovati domačemu tovarišu, ki se skoraj deset let trudi v šolski občini.

Odlični šolniki trdijo, da ne bi tako postopali brez dogovora z domačim učiteljem.

Ker vem, da je ta dopis glas vpijočega v puščavi, zato stavim do dotične učiteljice le vljudno prošnjo, naj vsaj gleda na to, da se dotični otroci ne bodo skrivali pred domačim učiteljem in drugimi ljudmi, mesto da bi spodobno pozdravljali.

Pomisliti je treba, da učiteljem, treba ugleda že zaradi ljudstva.

Toliko v preudarek dotični gospici učiteljici, a brez zamere.

Razpis natečajev.

Št. 498.

Podučiteljska služba.

Na dvorazredni ljudski šoli v Veržeji (IV. plačilna vrsta) je mesto podučitelja stalno oziroma začasno nadomestiti.

Podučitelj ima na razpolago dve sobi za stanovanje in prosto kurjavo.

Obojega deželnega jezika popolnoma zmožni prositelji naj vložijo svoje prošnje, obložene s spričevalom zrelosti in sposobnosti, potem z dokazom avstrijskega državljanstva službenim potom **do 1. februarja 1895.** pri krajnem šolskem svetu v Veržeji, pošta Križovska.

Okr. šol. svet v Ljutomeru, 24. nov. 1894.

2—3

Predsednik.

Št. 527
III.

Podučiteljska služba.

Na štirirazredni ljudski šoli III. plačilne vrste v Šoštanji je razpisana podučiteljska služba, katera se podeli definitivno ali tudi provizorično.

Nemškega in slovenskega jezika zmožni prošniki in prošnice naj vložijo svoje redno opremljene prošnje z dokazom avstrijskega državljanstva predpisanim potom **do 20. januarja 1895.** pri krajnem šolskem svetu v Šoštanji.

Okr. šolski svet Šoštanji, 12. decembr. 1894.

Predsednik: Finetti s. r.

Št. 765.

Nadučiteljska služba.

Na trirazrednici pri Svetinjah (Allerheiligen), IV. plačilna vrsta in stanovanje v šolskem poslopju, je nadučiteljsko mesto stalno nadomestiti.

Prosileci naj vložijo svoje redno podprte zlasti z zrelostnim spričevalom in spričevalom učne usposobljenosti ter z dokazom usposobljenosti k pomočnemu poučevanju v katoliškem veronauku opremljene prošnje potom predstojnega okrajnega šolskega sveta **do 30. januarja 1895.** pri krajnem šolsk. svetu pri Svetinjah pošta Ivankovci.

Okr. šolski svet, 22. decembra 1894.

Za predsednika: Ranner s. r.

„Popotnik-ov koledar za slovenske učitelje 1895“

s popolnim imenikom šolskih oblastnij, učiteljišč, ljudskih šol in učiteljskega osebja po Južno-Slirskem, Kranjskem, Primorskem in slovenskem delu Koroškega je izšel in stane v platno vezan komad 1 gld. 30 kr. po pošti 5 kr. več.

Naroča se nanj najbolje s pošto nakaznico pri podpisnem izdajatelji. Na naročila brez noveev se principijelno ne ozira.

M. J. Nerat, Maribor, Reiserstrasse 8.

Priporočba.

Podpisani krajni šolski svet naročil je za šolo v Jelšanah pri nadučitelju, gospodu Weixl-u v Kamnici pri Mariboru, 22 patentovanih higijeničnih šolskih klopi s premakljivim sedalom. Klopi so izdelane iz dobrega lesa, lično in trdno v šesterih velikostih. Radi premakljivega sedala so posebno v pisanje, risanje in telovadbo v šoli prav pripravne; tudi so te klopi vredne priporočila, ker se šola — brez premikanja klopi — lahko snaži. Radi teh in drugih nenavedenih dobrih lastnosti higijenične šolske klopi, se ta sistem vsem p. n. šolskim oblastvom toplo priporoča.

Vodstvo šole v Jelšanah:

Ivan Makarovič m. p.,
šolski voditelj.

Jelšane, 1. avgusta 1894.

Krajni šolski svet v Jelšanah:

Pikk m. p.,
predsednik.

3-3

Prospekt in cenik se dobiva brezplačno pri izumitelji higijeničnih šolskih klopi s premakljivim sedalom **Iv. Weixl-u v Kamnici pri Mariboru.**

Vabilo k naročevanju za leto 1895.

Z današnjo številko završuje „Popotnik“ svoj XV. letnik. Poslavljaajoč se od častitih sotrudnikov v starem letu zahvalimo jih prav iskreno na njihovem trudu ter jih prelepo prosimo, da nam ostanejo verni duševni podporniki tudi v bodoče. Naj pa nam zvesti ostanejo tudi gmotni podporniki — predplačniki, in vsak naj dela na to, da se število naročnikov vsaj podvoji, vsak odbiratelj pa bodi tudi — točen predplačnik! Kdor je še kaj na dolgu, naj skrbi, da vsaj o novem letu poravna.

Kakor dosihdob bude „Popotnik“ tudi v novem letu izhajal vsaki 10. in 25. dan v meseci v sedanji obliki in po dosedanji ceni.

Naročati je list pri „Upravništvu v Mariboru“, kamor je pošiljati naročnino, reklamacije, naznanila, itd.

Naročnina se najbolje pošilja po vložnih listkih c. kr. poštne branilnice ali pa s poštними nakaznicami.

Na veselo in plodonosno delovanje v novem letu 1895.

Uredništvo.

Upravništvo.

Vsebina. I. Psihološki listi. (H. Schreiner.) (Daj.) — II. Slovniska teorija Kernova. (Dr. Bezjak.) (XII.) — III. Slovnstvo. (Ocena. — Novosti.) — IV. Društveni vestnik. — V. Dopisi in druge vesti. — VI. Natečaji in inserat. — VII. Vabilo k naročevanju za leto 1895.